



**Στάδια σωματικής και ψυχικής ανάπτυξης των παιδιών.
Προσαρμογή στη σχέση και ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με το παιδί.
Αποδοχή της διαφορετικότητας.**

«Ένα σπίτι για κάθε παιδί»

1. Υποενότητες

- Η ανάπτυξη του παιδιού
- Οι περίοδοι/στάδια της ανάπτυξης
- Βρεφική Ηλικία
- Προσχολική ηλικία
- Μέση παιδική ή σχολική ηλικία
- Εφηβεία
- Ατομικές διαφορές στην Ανάπτυξη
- Προσαρμογή στη Σχέση και Ανάπτυξη ψυχικού Δεσμού με το Παιδί
- Αποδοχή της διαφορετικότητας: Στάσεις γονέων απέναντι στη διαφορετικότητα του δικού τους παιδιού

2. Σύντομη Εισαγωγή

Η ενότητα αυτή παρουσιάζει την πορεία της σωματικής και ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών από τη γέννηση τους μέχρι και την εφηβεία. Επίσης εστιάζει στη δημιουργία ψυχικού δεσμού με το παιδί και την αποδοχή της διαφορετικότητας. Ειδικότερα όσον αφορά στην ανάπτυξη των παιδιών παρουσιάζονται τα στάδια, τα ορόσημα και τα αναπτυξιακά επιτεύγματα σε κάθε τομέα.

Η ανάπτυξη ψυχικού δεσμού είναι μία διεργασία αμοιβαίας προσέγγισης και προσαρμογής ανάμεσα στο παιδί και στους γονείς. Οι θετοί γονείς μπορούν να διευκολύνουν τη δημιουργία ψυχικού δεσμού με το παιδί διαμορφώνοντας μια ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα. Οι γονείς είναι αναγκαίο να εκφράζουν την αγάπη τους προς το παιδί χωρίς όρους ή προϋποθέσεις. Ωστόσο συμβαίνει συχνά οι υποψήφιοι θετοί γονείς να μην είναι προετοιμασμένοι να αντιμετωπίσουν τις ιδιαίτερες φάσεις ανάπτυξης ενός παιδιού.

Όταν οι υποψήφιοι θετοί γονείς έχουν τη δυνατότητα να ενημερωθούν για το πως αναπτύσσονται τα παιδιά τότε έχουν το χρόνο να προετοιμαστούν κατάλληλα για τη δημιουργία σχέσης με το παιδί, αποκτούν περισσότερα εφόδια, γίνονται περισσότερο ευαίσθητοι στις ανάγκες και στα προβλήματα των παιδιών και τελικώς θα είναι πιο αποτελεσματικοί στο ρόλο τους.

Λέξεις κλειδιά:

στάδια σωματικής ανάπτυξης, στάδια ψυχικής ανάπτυξης, προσαρμογή στη σχέση, ανάπτυξη ψυχικού δεσμού με το παιδί, αποδοχή διαφορετικότητας.

3. Προσδοκώμενα αποτελέσματα

Μετά το τέλος αυτής της ενότητας οι συμμετέχοντες γονείς:

- Θα έχουν διαμορφώσει μία προσωπική αντίληψη και κατανόηση της πορείας ανάπτυξης των παιδιών.
- Θα μπορούν να αναγνωρίζουν τις αναμενόμενες αλλαγές στον σωματικό, τον γνωστικό και τον συναισθηματικό-κοινωνικό τομέα.
- Θα μπορούν να συμμετέχουν και να ανταποκρίνονται στις διαδικασίες παροχής φροντίδας που προσφέρουν οι διάφορες υπηρεσίες.
- Θα είναι πιο επαρκείς στο ρόλο τους όσον αφορά την ανατροφή των παιδιών.
- Θα είναι προετοιμασμένοι να αποδέχονται τη διαφορετικότητα των παιδιών.
- Θα μπορούν να αξιοποιούν τις δεξιότητες τους στη διαμόρφωση ψυχικού δεσμού με το παιδί.

4. Στόχοι

Οι στόχοι της ενότητας αυτής είναι οι γονείς:

- Να γνωρίζουν την πορεία και τα στάδια της ανάπτυξης.
- Να γνωρίζουν τα ορόσημα της φυσιολογικής σωματικής, ψυχολογικής και κοινωνικής ανάπτυξης τους.
- Να εφαρμόζουν τις γνώσεις αυτές στην ανατροφή των παιδιών.
- Να γνωρίζουν τη διαδικασία δημιουργίας ψυχικού δεσμού με τον παιδί.
- Να γνωρίζουν την επίδραση της διαφορετικότητας και την δύναμη της αποδοχής.

5. Ανάλυση της θεματικής ενότητας

Η Ανάπτυξη του Παιδιού

Τί είναι η Ανάπτυξη

Η ανάπτυξη ορίζεται ως η ακολουθία των σωματικών και ψυχολογικών αλλαγών που συμβαίνουν από την γέννηση και καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του ανθρώπου. Η ανάπτυξη αποτελεί μία δια βίου διαδικασία.

Περίοδοι Ανάπτυξης του παιδιού: Συνοπτική Παρουσίαση

Η πορεία ανάπτυξης του παιδιού διέρχεται μέσα από ορισμένες περιόδους, σε καθεμία από τις οποίες παρατηρούνται αλλαγές στον σωματικό, τον γνωστικό και τον κοινωνικό - συναισθηματικό τομέα. Η ανάπτυξη του παιδιού διακρίνεται σε πέντε χρονολογικές-αναπτυξιακές περιόδους, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

- **Προγεννητική περίοδος** (εκτείνεται από τη σύλληψη μέχρι τη γέννηση του παιδιού)
- **Βρεφική ηλικία** (γέννηση έως 2ο έτος)
- **Προσχολική ή νηπιακή ηλικία** (3ο-6ο έτος)
- **Μέση Παιδική ή σχολική ηλικία** (7ο-12ο έτος)
- **Εφηβεία** (12ο-20ο έτος)

Οι κύριοι τομείς της ανάπτυξης

Η ανάπτυξη αναφέρεται σε αλλαγές που αφορούν στο σώμα, στις γνωστικές λειτουργίες, στις συναισθηματικές αντιδράσεις, στην κοινωνική συμπεριφορά και στην επικοινωνία. Συνοπτικά οι τομείς αυτοί είναι οι ακόλουθοι.

- **Ο Σωματικός τομέας, ο οποίος περιλαμβάνει:**

Την Εμφάνιση, τις βιοσωματικές λειτουργίες, το μέγεθος του σώματος, την κινητική ανάπτυξη, την ανάπτυξη του εγκεφάλου και τη σωματική υγεία.

- **Ο Γνωστικός τομέας περιλαμβάνει τις ακόλουθες λειτουργίες:**

Τη νοημοσύνη, την αντίληψη, τη μνήμη, την προσοχή, τη φαντασία, τη γλώσσα, την καθημερινή και ακαδημαϊκή γνώση, την επίλυση προβλημάτων.

- **Ο Κοινωνικός-συναισθηματικός τομέας περιλαμβάνει:**

Την έκφραση συναισθημάτων, τη διαμόρφωση της ταυτότητας (εθνική, κοινωνική, σεξουαλική, επαγγελματική), την αυτογνωσία και την αυτοεκτίμηση, τις δεξιότητες για διαπροσωπικές σχέσεις, την κοινωνική συμπεριφορά, την ηθική και συναισθηματική ανάπτυξη.

Βρεφική ηλικία

Η αναπτυξιακή αυτή περίοδος ξεκινά με τη γέννηση και εκτείνεται μέχρι το δεύτερο έτος της ζωής. Μετά τη γέννηση, σημαντικές αλλαγές συμβαίνουν στο επίπεδο της ανάπτυξης του εγκεφάλου, των αντιληπτικών και των γνωστικών λειτουργιών και της γλώσσας. Σημαντική ακόμη είναι η εμφάνιση του πρωταρχικού δεσμού, η δημιουργία των πρώτων διαπροσωπικών σχέσεων, ενώ στο επίπεδο της κινητικής συμπεριφοράς σημειώνονται τα πρώτα βήματα προς την αυτονομία του παιδιού.

Σωματική ανάπτυξη: Πολλές και γρήγορες αλλαγές παρατηρούνται κατά την περίοδο αυτή στο σώμα, στις διαστάσεις του σώματος (το ύψος και το βάρος) καθώς και στην κίνηση, στις δραστηριότητες του παιδιού. Το ύψος του βρέφους φτάνει περίπου τα 75 εκατοστά στο τέλος του πρώτου έτους, ενώ στο τέλος του δεύτερου έτους τα 85 εκατοστά. Το βάρος του βρέφους φτάνει στα 10 κιλά, περί το τέλος του πρώτου έτους και στα 12 κιλά, προς το τέλος του δεύτερου έτους.

Ως προς την κινητική συμπεριφορά, διακρίνονται γενικές και ειδικές κινητικές αντιδράσεις, ενώ προοδευτικά εμφανίζονται οι κινητικές δεξιότητες. Αρχικά οι κινήσεις είναι μαζικές, ασυντόνιστες και σταδιακά αποκτάται ο έλεγχος της κινητικής συμπεριφοράς, το βρέφος συντονίζει με την όραση την κίνηση του χεριού και την κίνηση του αντίχειρα και των δακτύλων.

Τα αντανακλαστικά ή αντανακλαστικές κινήσεις είναι αυτόματες κινητικές αντιδράσεις που έχουν ιδιαίτερη αξία για την ανάπτυξη και την επιβίωση του ατόμου.

Βάδιση και όρθια στάση: το βρέφος τον 4ο μήνα κάθεται με την βοήθεια άλλων ατόμων, τον 11ο με 12ο μήνα μπορεί να στέκεται όρθιο και να προχωρά με την καθοδήγηση και την υποστήριξη των ενηλίκων. Το 14ο μήνα μπορεί να στέκεται όρθιος και τον 15ο μήνα περπατά μόνο του.

Βασικές σωματικές λειτουργίες και ανάγκες

Ύπνος: το βρέφος κατά τους πρώτους μήνες της ζωής του κοιμάται περίπου το 80% του 24ώρου. Καθώς αναπτύσσεται μειώνεται η συνολική διάρκεια του ύπνου και έτσι περί το δεύτερο έτος, κοιμάται περίπου 12 ώρες την ημέρα.

Τροφή: αρχικά το βρέφος λαμβάνει τροφή ανά τρίωρο και σταδιακά αυτή η ανάγκη μειώνεται μέχρι το τέλος της βρεφικής περιόδου σε τρία κύρια γεύματα και σε δύο μικρά γεύματα, τα οποία παρεμβάλλονται ανάμεσα στα κύρια γεύματα (Παρασκευόπουλος, 1985).

Γνωστική ανάπτυξη: Οι γνωστικές λειτουργίες των βρεφών αναπτύσσονται επάνω σε σχήματα αισθησιοκινητικής συμπεριφοράς, που συνήθως έχουν τη μορφή αντανακλαστικών, δηλαδή σε αισθητηριακές και κινητικές δυνατότητες που είναι εγγενείς, έμφυτες, όπως είναι το κλάμα, η οπτική παρακολούθηση με το βλέμμα και άλλες (Craig & Baucum, 2007). Ακόμη, η γνωστική ανάπτυξη των παιδιών διαφαίνεται μέσα από την εξέλιξη του παιχνιδιού με διάφορα αντικείμενα, την εκδίπλωση των ικανοτήτων τους για μίμηση κατά την αλληλεπίδραση και το παιχνίδι με άλλα παιδιά ή τους ενήλικες. Σε αυτήν την αναπτυξιακή περίοδο, το βρέφος διαθέτει αναγνωριστική μνήμη, μπορεί δηλαδή και αναγνωρίζει σημαντικά πρόσωπα του περιβάλλοντος του, προσπαθεί να επιλύσει τα προβλήματα, αξιοποιώντας τις δυνατότητες της αντίληψης, των αισθητηριακών λειτουργιών και την κίνηση του στο χώρο (Παρασκευόπουλος, 1985).

Γλωσσική ανάπτυξη: Η πρώιμη γλωσσική παραγωγή αρχίζει με το κλάμα, τις άναρθρες κραυγές, και περί την έκτη εβδομάδα παράγει λαρυγγικούς ήχους. Η φωνητική αυτή παραγωγή εκφράζει διάφορες ανάγκες και καταστάσεις του σώματος, όπως είναι η πείνα, ο πόνος κ.τ.λ.. Από τον τρίτο μήνα και έπειτα αρχίζει να ψελλίζει, παράγει ήχους που προσομοιάζουν στον ανθρώπινο λόγο, αλλά δεν έχουν κάποιο περιεχόμενο ή νόημα.

Η πρώτη λέξη: Προς το τέλος του πρώτου έτους το παιδί λέει την πρώτη λέξη και στην συνέχεια παράγει και άλλες λέξεις, ενώ προς το τέλος του δεύτερου έτους το λεξιλόγιο του αριθμεί πάνω από 200 λέξεις.

Συγκριτικός λόγος: Μετά την παραγωγή των πρώτων λέξεων, το παιδί χρησιμοποιεί μονολεκτικές εκφράσεις για να εκφράσει σύνθετα νοήματα, π.χ. μπορεί να χρησιμοποιεί τη λέξη “μαμά” για να δηλώσει μόνο με μια λέξη ότι λείπει η μητέρα του.

Τηλεγραφικός λόγος: Περί το 1½ έτος το παιδί σχηματίζει τις πρώτες φράσεις και προτάσεις, οι οποίες είναι ελλιπείς, δηλαδή λείπουν οι βασικοί όροι, όπως άρθρα, προθέσεις κ.τ.λ.. Συνήθως το παιδί συνδέει δύο ή τρεις λέξεις.

Μη λεκτική επικοινωνία: Παράλληλα με την κατάκτηση της γλώσσας, το παιδί μαθαίνει και να εκφράζεται μέσα από τις εκφράσεις του προσώπου, τις χειρονομίες κ.ά., δηλαδή μαθαίνει να χρησιμοποιεί τη μη λεκτική επικοινωνία. Η λεκτική και η μη λεκτική επικοινωνία συνδέονται μεταξύ τους, λειτουργούν συμπληρωματικά μεταξύ τους.

Ορισμένα παιδιά εμφανίζουν μικρή καθυστέρηση στην κατάκτηση της γλώσσας, και στην ομιλία, ωστόσο, αυτό μπορεί να οφείλεται σε διαφορές στο ρυθμό ανάπτυξης και όχι σε σοβαρά προβλήματα σχετικά με την φυσιολογική ανάπτυξη του.

Κοινωνική - Συναισθηματική ανάπτυξη: Από τις πρώτες ημέρες της ζωής του, το βρέφος αρχίζει να αντιδρά προς την φωνή της μητέρας, της χαμογελά και ανταποκρίνεται συναισθηματικά προς αυτή, αργότερα αναγνωρίζει και αντιδρά στην παρουσία και άλλων προσώπων του άμεσου περιβάλλοντος.

Προσκόλληση: Η πρώτη σταθερή σχέση που αναπτύσσει το παιδί είναι με τη μητέρα ή το πρόσωπο που την υποκαθιστά μόνιμα στη φροντίδα του. Το παιδί δείχνει έντονη επιθυμία να είναι με τη μητέρα και δυσαρέσκεια όταν φεύγει ή απουσιάζει. Στο 1½ έτος το παιδί έχει αναπτύξει σταθερές σχέσεις και προσκολλήσεις και με άλλα πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Προσχολική ηλικία

Η μετάβαση στην προσχολική ηλικία σηματοδοτείται από την απόκτηση ενός βαθμού ανεξαρτησίας από το παιδί, το οποίο στην προηγούμενη φάση ήταν σχεδόν πλήρως εξαρτημένο από τους γονείς για την ικανοποίηση των αναγκών του. Σε αυτή την αναπτυξιακή βαθμίδα πλέον αρχίζει να αποκτά προοδευτικά δεξιότητες που αφορούν την εξυπηρέτηση των αναγκών του, τον έλεγχο των σωματικών λειτουργιών και της συμπεριφοράς.

Σωματική ανάπτυξη: Η σωματική ανάπτυξη συνεχίζεται με γρήγορο ρυθμό και σε αυτή την αναπτυξιακή βαθμίδα, σημαντικές αλλαγές παρατηρούνται στις διαστάσεις και τις αναλογίες του σώματος. Στο δεύτερο έτος, το ύψος του παιδιού είναι περίπου 80 εκατοστά και το βάρος κατά μέσον όρο 12 κιλά, τα αγόρια υπερέχουν ως προς το ύψος και το βάρος από τα κορίτσια καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Το παιδί τρέχει, συμμετέχει σε κινητικές δραστηριότητες και παιχνίδια, ανεβαίνει σε έπιπλα, σκάλες και δένδρα κ.τ.λ., έχει δε αποκτήσει καλή ισορροπία (Kail & Cavanaugh, 2018· Παρασκευόπουλος, 1985). Το παιδί επιτυγχάνει προοδευτικά τον συντονισμό και τον έλεγχο των κινήσεων και των αισθητηριακών λειτουργιών. Σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη είναι η άσκηση και οι εμπειρίες από τη συμμετοχή σε διάφορες δραστηριότητες που έχουν ως βάση την κίνηση και την έντονη σωματική δραστηριότητα.

Κατά την περίοδο αυτή απαραίτητος είναι ο εμβολιασμός των παιδιών για την αντιμετώπιση ποικίλων ασθενειών, και ιδιαίτερη πρέπει να είναι η προσοχή των γονέων όσον αφορά την επίβλεψη και την προστασία των παιδιών από τα διάφορα ατυχήματα, τα οποία συμβαίνουν συχνά εξαιτίας της αυξανόμενης τάσης του παιδιού για αυτονομία και ανεξαρτησία.

Γνωστική ανάπτυξη: Στον τομέα των γνωστικών λειτουργιών, αναπτύσσεται η συμβολική ικανότητα, το παιδί μπορεί να αναπαριστά τον εξωτερικό κόσμο και τις εμπειρίες με τη μορφή νοητικών αναπαραστάσεων, εικόνων. Όμως η σκέψη του παιδιού παραμένει εγωκεντρική, δηλαδή αντιλαμβάνεται τον κόσμο μέσα από τη δική του οπτική.

Κατά την προσχολική περίοδο, έχει έντονη διάθεση να γνωρίσει και να εξερευνήσει τον κόσμο, διαμορφώνει τις πρώτες έννοιες. Βασικό διακριτικό γνώρισμα του παιδιού είναι η περιέργεια, για αυτό συνεχώς ρωτά τους ενήλικες για το πως ή γιατί συμβαίνουν διάφορα πράγματα, ή τι είναι το κάθε αντικείμενο. Ακόμη βελτιώνεται η λειτουργία της μνήμης, η γλωσσική ανάπτυξη είναι πολύ γρήγορη και σημαντική καθώς αυξάνει το λεξιλόγιο και η δυνατότητα για παραγωγή ολοκληρωμένων προτάσεων.

Το παιδί κατά την περίοδο αυτή εμφανίζει την ικανότητα να κρατά το μολύβι και να κάνει τα πρώτα του σχέδια, σχήματα και άλλες συμβολικές αναπαραστάσεις του κόσμου και της εμπειρίας του.

Κοινωνική - Συναισθηματική ανάπτυξη: Περί το τρίτο έτος, το παιδί κατανοεί τον κοινωνικό ρόλο του φύλου, μπορεί να διακρίνει τις διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, αρχικά με βάση εξωτερικά χαρακτηριστικά, ενώ από το πέμπτο έτος λαμβάνει υπόψη τα μόνιμα σωματικά και ανατομικά χαρακτηριστικά. Παράλληλα, αυξάνονται οι δυνατότητες για αλληλεπίδραση και τα παιδιά δημιουργούν φιλικές σχέσεις με τους συνομηλίκους. Σταδιακά το παιχνίδι από *μοναχικό* στο 2ο έτος (το παιδί παίζει συνήθως μόνο του), στο 3ο έτος γίνεται *παράλληλο* (τα παιδιά παίζουν το ένα δίπλα στο άλλο, χωρίς να αλληλεπιδρούν) και στο 4ο έτος γίνεται *συντροφικό* (Παρασκευόπουλος, 1985).

Αρκετά σημαντικό πρόβλημα αποτελεί η κακοποίηση του παιδιού από τους γονείς ή άλλα πρόσωπα του περιβάλλοντος, φαινόμενο το οποίο έχει αρκετές αρνητικές συνέπειες όχι μόνον για τη ψυχική και κοινωνική ανάπτυξη, αλλά και τη σωματική υγεία του παιδιού.

Μέση παιδική ή Σχολική Ηλικία

Η περίοδος αυτή καλύπτει την ηλικιακή βαθμίδα από το 6ο έως το 12ο έτος, πρόκειται για παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο και για αυτό το λόγο συχνά αυτή η αναπτυξιακή περίοδος προσδιορίζεται και ως περίοδος της σχολικής ηλικίας. Σημαντική θεωρείται η ετοιμότητα του παιδιού για μάθηση, οι γνωστικές λειτουργίες και ιδιαίτερα η φαντασία εξελίσσονται, το παιδί αναπτύσσει και βελτιώνει πολλές δεξιότητες. Είναι μια περίοδος χωρίς ιδιαίτερες εντάσεις, στην οποία το παιδί έχει μια συναισθηματική σταθερότητα. Βασικό χαρακτηριστικό είναι η περιέργεια και η επιθυμία για μάθηση, έρευνα του κόσμου, τα παιδιά αναπτύσσουν φίλιες, ωστόσο η οικογένεια και οι γονείς είναι περισσότερο σημαντικοί για τα παιδιά (Santrock, 2002).

Σωματική ανάπτυξη: Στο 7ο έτος το βάρος του παιδιού κυμαίνεται στα 22 ή 23 κιλά και το μέσο ύψος τους είναι 120 εκατοστά. Το ύψος των παιδιών αυξάνει κατά 5 έως 6 ή και 7 εκ. το χρόνο και το βάρος τους αυξάνει κατά 2 έως 5 κιλά (Feldman, 2011· Παρασκευόπουλος, 1985).

Όσον αφορά στη σωματική ανάπτυξη, αξιοσημείωτο είναι ότι αυξάνει αρκετά η δύναμη του μυϊκού συστήματος, σχεδόν διπλασιάζεται, καθώς και οι κινητικές δυνατότητες, ενώ τα αγόρια συνήθως διαθέτουν μεγαλύτερη μυϊκή δύναμη σε σχέση με τα κορίτσια.

Με άλλα λόγια, οι κινητικές δεξιότητες αναπτύσσονται σε σημαντικό βαθμό, τα παιδιά αποκτούν καλύτερο έλεγχο και συντονισμό της κινητικής συμπεριφοράς και του σώματος, και αυτό εκδηλώνεται μέσα από την ανάγκη για κίνηση, συμμετοχή σε παιχνίδια και κινητικές δραστηριότητες, οι οποίες είναι ευνοϊκές για τη σωματική και τη συνολική τους ανάπτυξη (Santrock, 2002).

Γνωστική ανάπτυξη: Οι αλλαγές στη λειτουργία του εγκεφάλου επηρεάζουν και βελτιώνουν τις γνωστικές λειτουργίες της σκέψης, της αντίληψης και της επίλυσης προβλημάτων, και προς το τέλος αυτής της περιόδου παρατηρείται αύξηση του ελέγχου των γνωστικών δυνατοτήτων και λειτουργιών του παιδιού (Kail & Cavanaugh, 2018). Βασικές γνωστικές ικανότητες είναι η λογική ταξινόμηση αντικειμένων και ερεθισμάτων, η κωδικοποίηση και αναπαράσταση των βασικών στοιχείων ενός προβλήματος (Cole & Cole, 2002).

Η ικανότητα της μνήμης αυξάνει σημαντικά και παράλληλα το παιδί αρχίζει να κατανοεί τις λειτουργίες της, στοιχείο που ενισχύει τις δυνατότητες για μάθηση και απομνημόνευση. Όσον αφορά τη γλωσσική ανάπτυξη, το λεξιλόγιο διευρύνεται και η εκμάθηση της γραμματικής και των κανόνων της επεκτείνεται. Το παιδί χρησιμοποιεί λογικές πράξεις και μπορεί να λαμβάνει υπόψη του περισσότερες πλευρές ενός προβλήματος ή μιας κατάστασης για την επίλυση του ή την αντιμετώπιση της (Feldman, 2011).

Κοινωνική - Συναισθηματική ανάπτυξη: Το παιδί προσπαθεί να κατανοήσει τον εαυτό του, τον οποίο αντιλαμβάνεται όχι με βάση μόνον τα εξωτερικά, σωματικά χαρακτηριστικά του, αλλά και με βάση τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά. Προσδιορίζει τον εαυτό του έχοντας συχνά ως κριτήριο τις επιδόσεις και τις ικανότητες του (π.χ. στον αθλητισμό, τις καλλιτεχνικές δραστηριότητες).

Σε αυτό το στάδιο είναι σε θέση να συγκρίνει την συμπεριφορά και τις ικανότητες του με τις ικανότητες άλλων ατόμων, ενώ η αυτοεκτίμηση του είναι σχετικά υψηλή σε όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου, και μόνο προς το τέλος της αρχίζει να μειώνεται. Κατά τη μέση παιδική ηλικία, η δημιουργία και η σύναψη φιλικών σχέσεων είναι αρκετά σημαντική, στην αρχή της περιόδου βασίζεται σε κοινές δραστηριότητες και με την πάροδο του χρόνου στηρίζεται περισσότερο στην εμπιστοσύνη και την ψυχολογική εγγύτητα μεταξύ των παιδιών (Feldman, 2011). Τα παιδιά που διαμορφώνουν επιτυχημένες κοινωνικές και φιλικές σχέσεις, εμφανίζουν υψηλή κοινωνική επάρκεια, δηλαδή υψηλές κοινωνικές δεξιότητες. Επιπλέον, οι σχέσεις με τους γονείς αλλάζουν καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, οι έρευνες δείχνουν ότι οι γονείς περιμένουν τα παιδιά να αναλάβουν περισσότερα καθήκοντα, υποχρεώσεις, δηλαδή να είναι περισσότερο υπεύθυνα. Για να διαπαιδαγωγήσουν τα παιδιά προς αυτή την κατεύθυνση χρησιμοποιούν διάφορες στρατηγικές (Cole & Cole, 2002).

Πιθανά προβλήματα και κίνδυνοι για τα παιδιά σχολικής ηλικίας

Σημαντικά προβλήματα που αντιμετωπίζει ένας αριθμός παιδιών σχολικής ηλικίας είναι τα ακόλουθα:

- *Μαθησιακές δυσκολίες (συχνά είναι τα προβλήματα και οι δυσκολίες στην γραφή, την ανάγνωση και τα μαθηματικά).*
- *Προβλήματα προσαρμογής στο σχολείο, σχολική αποτυχία και χαμηλή επίδοση.*

- *Η αύξηση της ανεξαρτησίας ίσως οδηγήσει ή εκθέσει το παιδί σε ατυχήματα και σε κινδύνους κατά τη χρήση του διαδικτύου.*
- *Δεν εμφανίζονται σοβαρά προβλήματα στο επίπεδο της σωματικής υγείας, ωστόσο, η παιδική παχυσαρκία είναι ένα πρόβλημα που έχει αρχίσει να λαμβάνει σοβαρές διαστάσεις στις δυτικές κοινωνίες.*

Εφηβεία

Η εφηβεία είναι μια μεταβατική περίοδος, κατά την οποία πραγματοποιείται η μετάβαση από την παιδική ηλικία στην ενήλικη ζωή. Πριν από την εφηβεία προηγείται **η ήβη**, είναι το πρώιμο στάδιο της εφηβείας, κατά το οποίο παρατηρούνται αρκετές σωματικές αλλαγές και λιγότερο ψυχολογικές.

Η διάρκεια αυτού του σταδίου εκτείνεται από το 12ο μέχρι το 18ο έτος, ενώ η ύστερη εφηβεία διαρκεί μέχρι το 20ο έτος της ζωής του ατόμου. Κατά την περίοδο αυτή, το άτομο έχει χαρακτηριστικά παιδιού, αλλά σταδιακά εμφανίζει χαρακτηριστικά που προσιδιάζουν στους ενήλικες. Το άτομο δεν είναι πια παιδί, ούτε όμως έχει γίνει και ενήλικος. Με το τέλος της εφηβείας το άτομο εισέρχεται στην ενήλικη ζωή, γεγονός το οποίο σηματοδοτεί την ανεξαρτησία από τους γονείς και την οικογένεια γενικότερα. Ωστόσο, το τέλος της εφηβείας δεν συμπίπτει σε όλες τις χώρες και τους πολιτισμούς με την ενηλικίωση.

Η εφηβεία διακρίνεται σε τρεις επιμέρους φάσεις στις οποίες το άτομο έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και αντιδράσεις. Οι επιμέρους αυτές φάσεις είναι:

1. Η ήβη (11-13)

2. Μέση εφηβεία (14-17)

3. Ύστερη εφηβεία (18-20)

Σωματική ανάπτυξη: Στην εφηβεία, η σωματική ανάπτυξη είναι γρήγορη, παρατηρούνται αλλαγές στις διαστάσεις του σώματος, στο ορμονικό σύστημα, την εμφάνιση χαρακτηριστικών του φύλου, π.χ. στα αγόρια αλλάζει η φωνή, αυξάνει η μυϊκή μάζα και αντίστοιχα στα κορίτσια εμφανίζεται η έμμηνος ρήση κ.τ.λ.. Σε σωματικό επίπεδο, η ανάπτυξη των γεννητικών οργάνων και λειτουργιών, οδηγεί προοδευτικά στην εμφάνιση της ικανότητας για σεξουαλικές σχέσεις.

Γνωστική ανάπτυξη: Η σκέψη και οι νοητικές ικανότητες των εφήβων εξελίσσονται δραματικά, ιδιαίτερα η αντίληψη και η προσοχή αποκτούν μεγάλη ευελιξία. Ένα σημαντικό επίτευγμα είναι η ικανότητα του εφήβου να σκέφτεται με βάση τους κανόνες και τις αρχές της τυπικής λογικής, επιπλέον μπορεί να διερευνά το πιθανό, δηλαδή να εξετάζει πιθανές λύσεις σε προβλήματα.

Οι έφηβοι έχουν τη δυνατότητα να οργανώνουν και να προγραμματίζουν μελλοντικές ενέργειες και δραστηριότητες. Μπορούν να διαμορφώνουν υποθέσεις, την ορθότητα των οποίων ελέγχουν, παράγουν ιδέες, δημιουργούν θεωρίες για να εξηγήσουν φαινόμενα, εμπειρίες και γεγονότα της πραγματικότητας. Οι ορίζοντες και τα όρια του στοχασμού τους αποκτούν μεγάλο εύρος, σκέφτονται και ενδιαφέρονται για ποικίλα κοινωνικά, ηθικά, πολιτικά, οικονομικά και άλλα ζητήματα.

Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί και αδυναμίες στη σκέψη των εφήβων, εκ των οποίων η πιο χαρακτηριστική είναι ο εφηβικός εγωκεντρισμός. Οι έφηβοι είναι επικεντρωμένοι στον εαυτό τους και αντιλαμβάνονται, προσεγγίζουν τον κόσμο μέσα από την δική τους προσωπική οπτική.

Μια άλλη εκδήλωση του εφηβικού εγωκεντρισμού είναι το φανταστικό ακροατήριο, που ως έννοια αναφέρεται στην τάση των εφήβων να πιστεύουν ότι αποτελούν διαρκώς το επίκεντρο της προσοχής και του ενδιαφέροντος των άλλων. Ακόμη, θεωρούν ότι οι δικές τους εμπειρίες είναι μοναδικές και ξεχωριστές και ότι οι κανόνες και οι περιορισμοί δεν μπορούν να ισχύουν για αυτούς, που είναι ξεχωριστά άτομα. Με άλλα λόγια οι έφηβοι αδυνατούν να «διακρίνουν το υποκειμενικό από το καθολικό» (Tucker, 1999).

Συχνά οι έφηβοι εξαιτίας της ανάπτυξης των ικανοτήτων τους για αφαιρετική σκέψη, τείνουν να διαφωνούν με τις απόψεις των ενηλίκων, απλά και μόνο για να διαφωνούν. Παρά τη σημαντική ανάπτυξη των νοητικών λειτουργιών οι έφηβοι, έχουν ακόμη ανάγκη από υποστήριξη και καθοδήγηση από τους γονείς, ιδιαίτερα όσον αφορά τη λήψη σημαντικών αποφάσεων.

Κοινωνική - Συναισθηματική ανάπτυξη: Η εφηβεία παραδοσιακά γίνεται αντιληπτή ως μια περίοδος έντονης συναισθηματικής αναστάτωσης, άποψη η οποία ισχύει σε σημαντικό βαθμό. Αυτή η ένταση εκφράζεται στην οικογένεια και στις σχέσεις με τους γονείς, όπου οι συγκρούσεις είναι συχνές, ακόμη και για απλά καθημερινά θέματα (ενδυμασία, σχολικές δραστηριότητες, έξοδοι με τους φίλους). Οι συγκρούσεις γίνονται αντιληπτές ως μέρος της διαδικασίας αυτονομίας των εφήβων και αποκτούν μεγάλη ένταση, όταν οι γονείς αντιστέκονται σε αυτή τη διαδικασία (Smith, Cowie & Blades, 2018).

Η ομάδα των συνομηλίκων και η επίδραση της: Από την αρχή της εφηβείας παρατηρείται η συμμετοχή των εφήβων σε ομάδες συνομηλίκων, που έχουν ως αντικείμενο κοινά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες. Σταδιακά περιορίζεται η επίδραση της οικογένειας και αυξάνει ο ρόλος και η επίδραση της ομάδας των συνομηλίκων. Γενικά οι έφηβοι επιδιώκουν την αποδοχή των φίλων και των συνομηλίκων τους, η οποία μπορεί να είναι για πολλούς εφήβους η πιο σημαντική «πτυχή της ζωής τους» (Santrock, 1998). Η συμμετοχή στην ομάδα των συνομηλίκων παρέχει πολλές μαθησιακές ευκαιρίες όπως είναι π.χ. η εκμάθηση κοινωνικών ρόλων, η συνεργασία, η ομαδική εργασία, η αλληλεγγύη κ.ά.. Ωστόσο, η ομάδα των συνομηλίκων μπορεί να έχει και αρνητική επίδραση, κυρίως στην εκδήλωση επικίνδυνων μορφών συμπεριφοράς που επισημαίνονται πιο κάτω (π.χ. χρήση ουσιών, παραβατική συμπεριφορά).

Η διαμόρφωση της ταυτότητας: Ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα των εφήβων είναι η διαμόρφωση της ταυτότητας, μια διαδικασία στην οποία σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η οικογένεια.

Η ταυτότητα αποτελεί απάντηση στα ερωτήματα ποιος είμαι, που πηγαίνω και πως σχετίζομαι με τους άλλους (Hogg & Abrams, 1988). Όταν οι γονείς είναι υποστηρικτικοί και αναγνωρίζουν τις ανάγκες των εφήβων, τότε δημιουργείται μια αίσθηση ασφάλειας στους εφήβους προκειμένου να διερευνήσουν νέους ρόλους και να αναπτύξουν πλευρές του εαυτού τους (McLean & Syed, 2015).

Κίνδυνοι στην Εφηβεία

Ένας σημαντικός αριθμός εφήβων εκδηλώνει επικίνδυνες συμπεριφορές, πρόκειται κυρίως για εφήβους που έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση, προβλήματα συμπεριφοράς και έλλειψη κοινωνικών δεξιοτήτων. Σε αυτές τις περιπτώσεις πρέπει να γίνεται διάκριση ανάμεσα:

- I. Στην αναζήτηση νέων μορφών συμπεριφοράς, τη διαμόρφωση νέας ταυτότητας, και δεξιοτήτων από τους εφήβους, δηλαδή τη φυσιολογική διαδικασία ανάπτυξης των εφήβων και
- II. Την υπερεκτίμηση, τη μη ρεαλιστική αντίληψη των δεξιοτήτων τους που εκδηλώνουν ορισμένοι έφηβοι, την έλλειψη ωριμότητας ή την αδυναμία αντίστασης στις αρνητικές πιέσεις της ομάδας. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για εφήβους που αντιμετωπίζουν λιγότερο ή περισσότερο σοβαρά προβλήματα.

Συνήθεις επικίνδυνες συμπεριφορές στην εφηβεία είναι οι ακόλουθες:

- *Κάπνισμα, χρήση αλκοόλ*
- *Χρήση ουσιών*
- *Επικίνδυνη οδήγηση και ατυχήματα*
- *Συμπεριφορά που σχετίζεται με τραυματισμούς*
- *Ανασφαλή σεξουαλική συμπεριφορά και εφηβική εγκυμοσύνη*
- *Παραβατική συμπεριφορά (κλοπές, εξαπάτηση)*
- *Βίαση, επιθετική συμπεριφορά και αντικοινωνικές πράξεις*
- *Προβλήματα που αφορούν τη διατροφή (παχυσαρκία)*

Μια σειρά από ενδείξεις στη διάθεση, τη συμπεριφορά, τις δραστηριότητες και το σώμα (π.χ. άγχος, ευερεθιστικότητα, απόσυρση, καταθλιπτική διάθεση, αργοπορημένη αφύπνιση, κ.ά.) μαρτυρούν συχνά την εμφάνιση επικίνδυνων συμπεριφορών στους εφήβους, για αυτό οι γονείς θα πρέπει να είναι προσεκτικοί σε αυτές τις ενδείξεις και τις αλλαγές στη συμπεριφορά και τη ζωή των εφήβων. Σε αυτές τις περιπτώσεις οι έφηβοι έχουν ανάγκη από βοήθεια και προστασία από τους γονείς και από εξειδικευμένες υπηρεσίες υγείας κ.τ.λ. στις οποίες πρέπει να απευθυνθούν.

Τα αποτελέσματα μια θετικής πορείας ανάπτυξης στην εφηβεία είναι τα ακόλουθα:

- Η αποφοίτηση από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.
- Η είσοδος στο πανεπιστήμιο, ή σε άλλες μορφές επαγγελματικής εκπαίδευσης ή/ και η είσοδος στην αγορά εργασίας.
- Ο εθελοντισμός και η κοινωνική προσφορά.
- Η ενασχόληση με διάφορες μορφές τέχνης, όπως είναι η μουσική, το θέατρο και άλλες.

Σημαντικά αναπτυξιακά επιτεύγματα κατά την εφηβεία είναι τα ακόλουθα:

- Σωματική ανάπτυξη και σεξουαλική ωριμότητα.
- Η διαμόρφωση της ταυτότητας (προσωπική, κοινωνική, επαγγελματική και σεξουαλική ταυτότητα).
- Απόκτηση ικανότητας για σκέψη, λήψη αποφάσεων και σχεδιασμό-καθορισμό της ζωής.
- Μετάβαση στην ενήλικη ζωή.
- Είσοδος στον κόσμο της εργασίας.

Ατομικές διαφορές στην Ανάπτυξη

Η περιγραφή των σταδίων της ανάπτυξης μας δίνει μια συνολική εικόνα για τη διαδικασία και την πορεία της ανάπτυξης του παιδιού, περιγράφει τις γενικές κατευθύνσεις στην ανάπτυξη. Ωστόσο, «κάθε παιδί είναι μοναδικό» (Meggitt, 2006), παρουσιάζει διαφορετικό ρυθμό στην ανάπτυξη των δεξιοτήτων, για αυτό το λόγο δεν θα πρέπει να μας προκαλεί ανησυχία, αν υπάρχει μικρή καθυστέρηση στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, στις διαστάσεις του σώματος ή σε άλλες λειτουργίες.

Επίσης, διαφορές παρατηρούνται μεταξύ των ατόμων όσον αφορά την σωματική, τη γνωστική, την συναισθηματική και την κοινωνική ανάπτυξη. Αυτές οι διαφορές παρατηρούνται ήδη αρκετά πρώιμα στη ζωή των παιδιών, και αφορούν ακόμη και βασικές βιολογικές λειτουργίες, π.χ. τον ύπνο ή στην ανάπτυξη των σωματικών διαστάσεων, το ύψος, το βάρος κ.τ.λ., χωρίς αυτό να υποδηλώνει την ύπαρξη κάποιου προβλήματος. Αναμενόμενη σε κάποιες περιπτώσεις είναι η παλινδρόμηση των παιδιών σε προηγούμενα στάδια ανάπτυξης ως φυσιολογική αντίδραση στην αλλαγή περιβάλλοντος, ή στη διαδικασία μετάβασης από την ιδρυματική φροντίδα σε θετή οικογένεια.

Ακόμη διαφορές παρατηρούνται ανάμεσα στο ρυθμό ανάπτυξης αλλά και σε άλλα χαρακτηριστικά ανάμεσα στα κορίτσια και τα αγόρια, όπως π.χ. ότι τα αγόρια είναι πιο ευάλωτα ήδη από τη στιγμή της γέννησης, ενώ τα κορίτσια προηγούνται ως προς την ωριμότητα (Petersen, 1988). Ορισμένες από αυ-

τές τις διαφορές μπορεί να οφείλονται σε γενετικούς παράγοντες, ή σε διαφορές όσον αφορά τις αρχές και τα πρότυπα ανατροφής των αγοριών και των κοριτσιών, τις αρχές, αξίες και άλλες πολιτισμικές και κοινωνικές επιδράσεις. Για παράδειγμα στον δυτικό πολιτισμό, τα αγόρια αναμένεται να είναι πιο ενεργητικά και δραστήρια, ακόμη και πιο επιθετικά, από τα κορίτσια.

Προσαρμογή στη Σχέση και Ανάπτυξη Ψυχικού Δεσμού με το Παιδί

Η δημιουργία κάθε σχέσης αποτελεί μία διαδικασία που προϋποθέτει την αμοιβαία συμμετοχή των προσώπων και προσαρμογή στις ανάγκες και στις επιθυμίες του άλλου. Η δημιουργία μιας σχέσης προσκόλλησης, ενός ψυχικού δεσμού με το παιδί είναι πρωταρχική επιδίωξη των θετών γονέων κατά τη διαδικασία της υιοθεσίας (Subhani, Osman, Abrar & Hasan, 2014).

Ο ψυχικός δεσμός και τα χαρακτηριστικά του

Η δημιουργία συναισθηματικού δεσμού είναι μια αμφίδρομη διαδικασία ανάμεσα στον γονέα και το παιδί, η οποία αναπτύσσεται τόσο με τους φυσικούς όσο και τους θετούς γονείς. Σύμφωνα με τον Andrew Adesman και την Christine Adamec (2004) ορισμένα χαρακτηριστικά που αφορούν στη δημιουργία συναισθηματικού δεσμού με το παιδί στην υιοθεσία είναι τα ακόλουθα:

- Η διαμόρφωση ψυχικού-συναισθηματικού δεσμού αντανακλάται στη συμπεριφορά των γονέων αλλά και του παιδιού.
- Ο πρώιμος ψυχικός δεσμός που δημιουργείται ανάμεσα στο υιοθετημένο παιδί και τον γονέα, είναι συνήθως αρκετά ισχυρός και σταθερός ως προς τη φύση του.
- Ο συναισθηματικός/ ψυχικός δεσμός διαμορφώνει τα πρότυπα των μετέπειτα σχέσεων του παιδιού ακόμη και στην ενήλικη ζωή, με συζύγους, φίλους κ.τ.λ..
- Η ένταση, η ποιότητα και τα άλλα χαρακτηριστικά αυτού του ψυχικού δεσμού δεν διαφέρουν από τον ψυχικό δεσμό που διαμορφώνεται ανάμεσα στο παιδί και τους φυσικούς γονείς.
- Η έλλειψη γενετικού συνδέσμου, δεν αποτελεί περιορισμό στην ανάπτυξη σχέσεων αγάπης ανάμεσα στο παιδί και τον γονέα.

Η ηλικία του παιδιού και η δημιουργία του δεσμού

Η ηλικία θεωρείται ως κρίσιμος παράγοντας για τη δημιουργία συναισθηματικού ψυχικού δεσμού ανάμεσα στο παιδί και τον γονέα, τόσο από τους ειδικούς όσο και από τους ίδιους τους γονείς. Τα παιδιά που είχαν υιοθετηθεί κατά τη βρεφική ηλικία σε θετή οικογένεια, είχαν διαμορφώσει έναν ισχυρό ψυχικό δεσμό με τους γονείς, από τον οποίο, εκτός από την αίσθηση της ασφάλειας, αντλούσαν και σημαντική ικανοποίηση (Gray, 2012).

Από ερευνητικές μελέτες έχει τεκμηριωθεί ότι τα βρέφη διαμορφώνουν πιο γρήγορα και πιο ισχυρό δεσμό με τον γονέα σε σχέση με τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας. Ωστόσο, ακόμη και παιδιά που έχουν υιοθετηθεί μετά την ηλικία των τεσσάρων ετών μπορούν να δημιουργήσουν έναν ισχυρό ψυχικό δεσμό με τους γονείς (Gray, 2012).

Η προσαρμογή και η δημιουργία ψυχικού δεσμού με το παιδί

Η ανάπτυξη ψυχικού δεσμού είναι μια διαδικασία αμοιβαίας προσαρμογής ανάμεσα στο παιδί και τους γονείς. Οι θετοί γονείς μπορούν να διευκολύνουν τη δημιουργία μιας νέας προσκόλλησης και ενός δεσμού με το παιδί δημιουργώντας μια ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα, αναλαμβάνοντας κάποιες ενέργειες, ή και εκδηλώνοντας κάποιες συμπεριφορές, ορισμένες από τις οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Καλλιέργεια στο παιδί της αίσθησης ότι ανήκει στην οικογένεια, εντάσσοντας το σε κοινές οικογενειακές δραστηριότητες.
- Η καλή διαμόρφωση του δωματίου, όπου είναι τα παιχνίδια και άλλα προσωπικά αντικείμενα του παιδιού δημιουργεί την αίσθηση σταθερότητας και ότι δεν πρόκειται για μια παροδική εγκατάσταση ή τοποθέτηση του.
- Δείχνοντας σταθερότητα και αξιοπιστία στη σχέση τους με το παιδί, το βοηθούν να προσαρμοστεί συναισθηματικά.
- Δείχνοντας ενσυναίσθηση στις ανάγκες, στις ανησυχίες και στα προβλήματα του παιδιού.
- Η δημιουργία μιας ατμόσφαιρας ηρεμίας, αποδοχής, διαμορφώνοντας παράλληλα και ένα πλαίσιο οριοθέτησης της συμπεριφοράς του παιδιού (Sears & Sears, 2001).

Η δημιουργία συναισθηματικού δεσμού εξαρτάται από τους γονείς, από τον χρόνο που αφιερώνουν στη φροντίδα και στην αλληλεπίδραση με το παιδί καθώς και από την ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας και επικοινωνίας. Η δημιουργία προσκόλλησης και ψυχικού δεσμού με ένα παιδί που είναι στην βρεφική ηλικία είναι πιο εύκολη και γρήγορη ως διαδικασία από όσο με παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας που έχουν τραυματικές εμπειρίες και δεν έχουν διαμορφώσει σταθερές σχέσεις ή που λόγω απωλειών και άλλων αρνητικών εμπειριών έχουν δυσκολίες, προβλήματα επικοινωνίας, είναι αποσυρμένα ή εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά (Freivalds, 2004· Subhani, Osman, Abrar & Hasan, 2014). Επίσης, η συμμετοχή των γονέων σε δραστηριότητες με τα μεγαλύτερα παιδιά βοηθά περισσότερο στη δημιουργία ψυχικού δεσμού.

Η δημιουργία ψυχικού δεσμού με παιδιά που έχουν εμπειρίες κακοποίησης μπορεί να είναι μια δύσκολη υπόθεση, επειδή συχνά τα παιδιά αποφεύγουν την σωματική επαφή, τις αγκαλιές κ.τ.λ.. Σε αυτήν την περίπτωση χρειάζεται χρόνος, σταθερότητα στην φροντίδα και υπομονή από τους γονείς μέχρι το παιδί να ανταποκριθεί στην αγάπη των γονέων και να τους εμπιστευθεί (Adamec & Miller, 2007).

Το στρες των γονέων και η προσαρμογή τους

Η προσαρμογή των γονέων σε μια συνθήκη υιοθεσίας, θεωρείται από ορισμένους γονείς ως μια διαδικασία που έχει να προσφέρει πολλά στους ίδιους και στην προσωπική τους ανάπτυξη και ολοκλήρωση. Ωστόσο, ορισμένοι γονείς αντιμετωπίζουν την υιοθεσία ως μια δυνητικά απειλητική διαδικασία που ενδέχεται να εντείνει τον στιγματισμό τους, δηλαδή την αδυναμία τους να γεννήσουν παιδιά, και για αυτό συνδέεται με την εκδήλωση αρνητικών συναισθηματικών αντιδράσεων, όπως στρες, άγχος, θλίψη, αίσθημα απομόνωσης και ντροπή (Lazarus, 1991). Στη δεύτερη αυτή περίπτωση η προσαρμογή των γονέων στην υιοθεσία είναι μια στρεσογόνα διαδικασία που εμφανίζει πολλές δυσκολίες. Οι θετοί γονείς ενδεχομένως να χρειάζονται συμβουλευτική και υποστήριξη στη μεταβατική αυτή περίοδο.

Αποδοχή της διαφορετικότητας: Στάσεις γονέων απέναντι στη διαφορετικότητα του δικού τους παιδιού

Οι γονείς είναι αναγκαίο να εκφράζουν την αγάπη τους προς το παιδί χωρίς όρους ή προϋποθέσεις, χωρίς αυτό βέβαια να σημαίνει ότι δεν πρέπει να τίθενται όρια στη συμπεριφορά του παιδιού. Συχνά όμως οι θετοί γονείς δεν είναι προετοιμασμένοι για να αντιμετωπίσουν ένα διαφορετικό παιδί, δηλαδή ένα παιδί που διαφέρει ως προς την εθνική καταγωγή, το φύλο, τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή ένα παιδί με ειδικές ανάγκες κ.τ.λ.. Συνήθως και οι φυσικοί γονείς δεν είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν ζητήματα διαφορετικότητας του παιδιού τους.

Όταν οι γονείς αντιλαμβάνονται τη διαφορετικότητα του παιδιού ως ανυπερέβλητο πρόβλημα τότε όλη η ζωή της οικογένειας επηρεάζεται. Οι γονείς μπορεί να αντιδράσουν απέναντι στη διαφορετικότητα του παιδιού με διάφορους αμυντικούς μηχανισμούς, όπως είναι η εξιδανίκευση, η άρνηση ή/και η κοινωνική απόσυρση.

Σε ορισμένες περιπτώσεις (π.χ. αναπηρία), οι γονείς μπορεί να κινητοποιηθούν στην αντιμετώπιση των προβλημάτων των παιδιών, ενώ σε άλλες (π.χ. διαφορετικότητα του παιδιού ως προς τον σεξουαλικό προσανατολισμό), είναι δυνατό να οδηγηθούν σε απόρριψη του παιδιού, σε συγκρούσεις και εντάσεις.

Σημαντικό είναι οι γονείς να συνειδητοποιήσουν και να αποδεχθούν ότι το παιδί έχει δικαίωμα να διαφέρει, αλλά και να το υποστηρίξουν να αντιμετωπίσει προσωπικά και ψυχοκοινωνικά προβλήματα που σχετίζονται ή απορρέουν από τη διαφορετικότητά του.

Η αναγνώριση της διαφορετικότητας διευκολύνει την προσαρμογή του παιδιού, επιτρέπει στο παιδί και τους γονείς να συζητήσουν ανοικτά, με ειλικρίνεια και χωρίς να χρησιμοποιούν αμυντικούς μηχανισμούς. Αντίθετα η άρνηση της, περιορίζει την αποδοχή και την ανοικτή επικοινωνία με το παιδί, το οποίο στην περίπτωση αυτή μπορεί να αισθάνεται ότι «είναι άρρωστο», γεγονός το οποίο δημιουργεί επιπλέον προβλήματα και δυσλειτουργίες στην οικογένεια (Brodzinsky, Smith & Brodzinsky, 1998).

6. Μέθοδοι και εργαλεία εκπαίδευσης για την κατανόηση της ύλης

Μελέτη Περίπτωσης

Η Άννα μια κοπέλα 12 ετών υιοθετήθηκε, όταν ήταν στην ηλικία των 7 ετών, επειδή είχε υποστεί κακοποίηση από τον πατέρα της. Η Άννα μετά την υιοθεσία της εμφανίζει αρκετά προβλήματα. Την απαιτητική συμπεριφορά της διαδέχτηκε η εξέγερση και η επανάσταση απέναντι στους θετούς γονείς, η χαμηλή επίδοση, η κοινωνική απομόνωση και τα μαθησιακά προβλήματα. Πρόσφατα οι γονείς απευθύνθηκαν σε μια υπηρεσία ψυχικής υγείας εκ νέου, επειδή η Άννα εκδήλωσε μια παρορμητική συμπεριφορά όσον αφορά τη λήψη χαπιών. Μια ημέρα, έλαβε μια μικρή ποσότητα χαπιών που τυχαία βρήκε στο δωμάτιο των γονέων της, με αποτέλεσμα να αισθάνεται ναυτία και τάση για έμετο. Η δόση που έλαβε δεν έβαλε σε κίνδυνο τη ζωή της, όπως είπε η γιατρός στο νοσοκομείο, και για αυτό δεν χρειάστηκε να νοσηλευτεί. Παρόλα αυτά οι γονείς ανησυχούν αρκετά, για αυτή τη συμπεριφορά της Άννας.

Ποια νομίζετε ότι είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Άννα;

Με ποιον τρόπο θα μπορούσαν την να βοηθήσουν οι γονείς της;

Πως νομίζετε ότι αισθάνονται οι γονείς;

Δραστηριότητες

1. Ποιες πιθανές δυσκολίες μπορεί να συναντήσετε ως θετοί γονείς στην ανατροφή των παιδιών; Δοκιμάστε να τις παρουσιάσετε μέσα από ένα παιχνίδι ρόλων.
2. Ποια συναισθήματα νιώθετε όσον αφορά στη διαδικασία της υιοθεσίας; Μπορείτε να τα αποτυπώσετε ζωγραφίζοντας μια εικόνα και σχολιάζοντας τη στην ομάδα μαζί με τη βοήθεια των άλλων μελών.
3. Δείτε μια κινηματογραφική ταινία για την υιοθεσία και συζητήστε στην ομάδα, πως αισθανθήκατε, με ποιον ταυτιστήκατε κ.τ.λ..

Μια ενδεικτική λίστα με κινηματογραφικές ταινίες με θέμα την υιοθεσία μπορείτε να βρείτε στο λινκ: <https://adoptionssupport.org/education-resources/for-parents-families/free-resources-links/1559-2/>

Αυτοαξιολόγηση των συμμετεχόντων

Μετά την ολοκλήρωση της ενότητας καλείστε να αξιολογήσετε τη διαδικασία και να απαντήσετε στα ακόλουθα ερωτήματα:

- Σε ποια θέματα κρίνετε ότι χρειάζεστε περισσότερη ενημέρωση;
- Σας έχουν δημιουργηθεί απορίες και ερωτήματα κατά την παρουσίαση της θεματικής ενότητας;
- Έχετε σκεφτεί πιθανές δυσκολίες που θα συναντήσετε κατά την ανατροφή του παιδιού κατά την πορεία της ανάπτυξης τους;
- Ποιες σκέψεις σας δημιουργήθηκαν κατά την παρουσίαση αυτής της ενότητας;
- Έχουν αλλάξει κάποιες αντιλήψεις για τον ρόλο των γονέων στην ανατροφή των παιδιών;
- Εκτιμάτε ότι έχετε αποκτήσει μια ολοκληρωμένη εικόνα για την πορεία της ανάπτυξης του παιδιού;

Σύνοψη

Στην ενότητα αυτή ασχοληθήκαμε με την πορεία της σωματικής και ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης των παιδιών, τη δημιουργία ψυχικού δεσμού με το παιδί και την αποδοχή της διαφορετικότητας.

Η ανάπτυξη είναι η ακολουθία των αλλαγών, των σωματικών και ψυχολογικών αλλαγών που παρατηρούνται από την γέννηση και καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής. Η ανάπτυξη του παιδιού διακρίνεται σε πέντε χρονολογικές-αναπτυξιακές περιόδους, οι οποίες είναι οι ακόλουθες:

- Προγεννητική περίοδος
- Βρεφική ηλικία
- Προσχολική ή νηπιακή ηλικία
- Μέση Παιδική ή σχολική ηλικία
- Εφηβεία

Η βρεφική περίοδος ξεκινά με τη γέννηση και εκτείνεται μέχρι το δεύτερο έτος. Μετά τη γέννηση, σημαντικές αλλαγές επισυμβαίνουν στο επίπεδο της ανάπτυξης του εγκεφάλου, των αντιληπτικών και των γνωστικών λειτουργιών, την κίνηση και την γλώσσα, την ανάπτυξη του πρωταρχικού

δεσμού και των πρώτων διαπροσωπικών σχέσεων. Στο τέλος αυτής της περιόδου το παιδί μπορεί να μιλά, περπατά μόνο του όρθιο χωρίς τη βοήθεια των ενηλίκων, έχει αναπτύξει προσκόλληση προς την μητέρα και σταδιακά προς άλλα πρόσωπα του οικογενειακού περιβάλλοντος.

Στην προσχολική ηλικία, η σωματική ανάπτυξη συνεχίζεται με γρήγορο ρυθμό και σε αυτή την αναπτυξιακή βαθμίδα, σημαντικές αλλαγές συμβαίνουν στις διαστάσεις και τις αναλογίες του σώματος. Το παιδί τρέχει, συμμετέχει σε κινητικές δραστηριότητες, ανεβαίνει σε έπιπλα, σκάλες και δένδρα, έχει δε καλή ισορροπία. Κατά την περίοδο αυτή είναι απαραίτητος ο εμβολιασμός των παιδιών για την αντιμετώπιση ποικίλων ασθενειών και η πρόληψη των ατυχημάτων.

Το παιδί διαμορφώνει τις πρώτες έννοιες, έχει έντονη διάθεση να γνωρίσει και να εξερευνήσει τον κόσμο, βασικό διακριτικό γνώρισμα του είναι η περιέργεια, για αυτό συνεχώς ρωτά τους ενήλικες για το πως συμβαίνουν ή γιατί συμβαίνουν διάφορα πράγματα. Κατά την περίοδο αυτή αυξάνονται οι δυνατότητες για αλληλεπίδραση με τους συνομηλίκους, κατανοεί τον κοινωνικό ρόλο του φύλου, διακρίνει τις διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα, αρχικά με βάση εξωτερικά χαρακτηριστικά και αργότερα με βάση τα ανατομικά χαρακτηριστικά.

Η Μέση Παιδική ή Σχολική Ηλικία ως περίοδος καλύπτει την ηλικία 6-12 ετών. Πρόκειται για τα παιδιά που φοιτούν στο δημοτικό σχολείο. Σημαντική θεωρείται η ετοιμότητα του παιδιού για μάθηση, επειδή οι γνωστικές λειτουργίες και ιδιαίτερα η φαντασία εξελίσσονται, το παιδί αναπτύσσει και βελτιώνει πολλές δεξιότητες. Είναι μια περίοδος χωρίς ιδιαίτερες συναισθηματικές εντάσεις, κατά την οποία το παιδί έχει περιέργεια, επιθυμία για μάθηση και έρευνα του κόσμου της εμπειρίας. Παράλληλα, τα παιδιά δημιουργούν φιλίες, ωστόσο οι γονείς και η οικογένεια είναι περισσότερο σημαντικοί για τα παιδιά.

Η εφηβεία είναι μια μεταβατική περίοδος, κατά την οποία πραγματοποιείται η μετάβαση από την παιδική στην εφηβική ηλικία. Η διάρκεια αυτού του σταδίου εκτείνεται από το 12ο μέχρι το 20ο έτος της ζωής του ατόμου.

Η εφηβεία διακρίνεται σε τρεις επιμέρους φάσεις στις οποίες το άτομο έχει διαφορετικά χαρακτηριστικά και αντιδράσεις. Οι επιμέρους αυτές φάσεις είναι:

1. Η ήβη (11-13)

2. Μέση εφηβεία (14-17)

3. Ύστερη εφηβεία (18-20)

Οι έφηβοι έχουν τη δυνατότητα να οργανώνουν και να προγραμματίζουν μελλοντικές ενέργειες και δραστηριότητες. Μπορούν να διαμορφώνουν υποθέσεις των οποίων την ορθότητα ελέγχουν, παράγουν ιδέες, δημιουργούν θεωρίες για να εξηγήσουν φαινόμενα, εμπειρίες και γεγονότα της

πραγματικότητας. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί και αδυναμίες στη σκέψη των εφήβων, εκ των οποίων η πιο χαρακτηριστική είναι ο εφηβικός εγωκεντρισμός. Οι έφηβοι είναι επικεντρωμένοι στον εαυτό τους, αντιλαμβάνονται και προσεγγίζουν τον κόσμο μέσα από την δική τους προσωπική οπτική.

Η εφηβεία είναι περίοδος που παραδοσιακά γίνεται αντιληπτή ως μια περίοδος έντονης συναισθηματικής αναστάτωσης, η άποψη αυτή ισχύει σε σημαντικό βαθμό. Αυτή η ένταση εκφράζεται στην οικογένεια και στις σχέσεις με τους γονείς, όπου οι συγκρούσεις είναι συχνές, ακόμη και για απλά καθημερινά θέματα. Στην εφηβεία η ομάδα των συνομηλίκων έχει καθοριστική επίδραση, από την αρχή οι έφηβοι συμμετέχουν σε ομάδες συνομηλίκων, που έχουν ως αντικείμενο κοινά ενδιαφέροντα και δραστηριότητες. Ένα από τα σημαντικότερα επιτεύγματα των εφήβων είναι η διαμόρφωση της ταυτότητας, μια διαδικασία στην οποία σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η οικογένεια. Ο έφηβος δίνει απάντηση σε σημαντικά ερωτήματα, όπως ποιος είναι και που πηγαίνει στη ζωή.

Η δημιουργία μιας σχέσης ενός ψυχικού δεσμού με το παιδί είναι πρωταρχική επιδίωξη των θετών γονέων κατά τη διαδικασία της υιοθεσίας. Εξαρτάται δε από τους γονείς, τον χρόνο που αφιερώνουν στη φροντίδα και την αλληλεπίδραση με το παιδί, καθώς και στην ποιότητα της παρεχόμενης φροντίδας και επικοινωνίας. Η δημιουργία προσκόλλησης και ψυχικού δεσμού με ένα παιδί που είναι στην βρεφική ηλικία είναι πιο εύκολη και γρήγορη διαδικασία από όσο με παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας που έχουν τραυματικές εμπειρίες και δεν έχουν διαμορφώσει σταθερές σχέσεις ή λόγω απωλειών και άλλων αρνητικών εμπειριών έχουν δυσκολίες, προβλήματα επικοινωνίας, είναι αποσυρμένα ή εκδηλώνουν επιθετική συμπεριφορά.

Συχνά όμως οι θετοί γονείς δεν είναι προετοιμασμένοι για να αντιμετωπίσουν ένα διαφορετικό παιδί, ως προς την εθνική καταγωγή, το φύλο, τη θρησκεία, τον σεξουαλικό προσανατολισμό ή ένα παιδί με ειδικές ανάγκες κ.τ.λ.. Οι γονείς είναι αναγκαίο να εκφράζουν την αγάπη τους προς το παιδί χωρίς όρους ή προϋποθέσεις, αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι δεν πρέπει να τίθενται όρια στη συμπεριφορά του παιδιού. Η αναγνώριση της διαφοράς διευκολύνει την προσαρμογή του παιδιού, επιτρέπει στο παιδί και τους γονείς να συζητήσουν ανοικτά, με ειλικρίνεια και χωρίς να χρησιμοποιούν αμυντικούς μηχανισμούς.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία και παραπομπές στο διαδίκτυο για περαιτέρω εμπάθυνση

- Adamec, C. A. & Miller, L. C. (2007). *The encyclopedia of adoption*. N. York: Infobase Publishing.
- Adesman, A. & Adamec, C. (2004). *Parenting your adopted child: A positive approach to building a strong family*. N. York: McGraw Hill Professional.
- Brodzinsky, D. M., Smith, D. W. & Brodzinsky, A. B. (1998). *Children's adjustment to adoption: Developmental and clinical issues*. London: Sage Publications.
- Cole, M. & Cole, S. (2002). *Η Ανάπτυξη των Παιδιών (τομ. 1-3)*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Craig, G. & Baucum, D. (2007). *Ανθρώπινη ανάπτυξη, τομ. Α-Β*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Feldman, R. (2011). *Εξελικτική ψυχολογία - Ενιαίο*. Αθήνα: Gutenberg.
- Freivalds, S. (2004). Nature and nurture. A new look at how families work. In Cahn, N. & Heifetz Hollinger, J. (Eds.), *Families by law: An adoption reader* (pp.85-87). N.Y.: NYU Press.
- Gray, D. D. (2012). *Attaching in adoption: Practical tools today's parents*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Hogg, M. & Abrams, D. (1988). *Social Identifications: A Social Psychology of Intergroup Relations and Group Processes*. London: Routledge.
- Kail, R. V. & Cavanaugh, J. C. (2018). *Human development: A life-span view*. Boston: Cengage Learning.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. New York: Oxford University Press.
- McLean, K. C. & Syed, M. U. (Eds.). (2015). *The Oxford handbook of identity development*. Oxford: Oxford University Press.
- Meggitt, C. (2006). *Child development: An illustrated guide*. Oxford: Heinemann.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1985). *Εξελικτική Ψυχολογία., τόμ. 1-4*. Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση.
- Petersen, A. C. (1988). Adolescent Development. *Annual Review of Psychology*, 39(1): 583-607.
- Santrock, J. W. (1998). *Adolescence: Exploring Peer Relations*. New Delhi: Tata McGraw Hill Publishing Company.
- Santrock, J. W. (2002). *Life-span development*. Dubuque, AI: Brown Publishers.
- Sears, W. & Sears, M. (2001). *The attachment parenting book: A commonsense guide to understanding and nurturing your baby*. N.York : Little, Brown.
- Smith, P., Cowie, H. & Blades, M. (2018). *Κατανοώντας την Ανάπτυξη των παιδιών*. Θεσσαλονίκη : Εκδόσεις Τζιόλα.
- Subhani, M. I., Osman, A., Abrar, F., & Hasan, S. A. (2014). Are parents really attached to their adopted children?. *SpringerPlus*, 3(1): 545-53.
- Tucker, N. (1999). *Εφηβεία, Ωριμότητα, Τρίτη Ηλικία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- <https://www.child.org.cy/the-psychological-development-of-the-child/>
- <http://epsype.blogspot.com/2012/02/6.html>
- <http://www.ich-mhsw.gr>
- <https://www.ich.gr/en/>